

VESTIMENTAȚIA MOLDOVENILOR ȘI VALAHILOR ÎN VIZIUNEA CONSULILOR ȘI CĂLĂTORILOR FRANCEZI DIN PERIOADA PREPAȘOPTISTĂ

Violeta-Anca EPURE¹

Cuvinte cheie: vestimentație, autohtoni, Principatele Române, imagine, observatori francezi

Mots clef: vêtements, autochtones, les Principautés Roumaines, image, observateurs français

Imaginea Principatelor Române și a locuitorilor ei, cu multiple aspecte de viață cotidiană, socială, politică, s-a conturat în opinia publică europeană destul de timid încă din secolul al XVIII-lea. După congresul de la Viena, imaginea își va urma mersul ascendent, la început exclusiv în funcție de desfășurarea chestiunii orientale, apoi începând cu al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea sub imboldul tinerilor români care-și făceau studiile în Franța și a francezilor filoromâni.

Relatările străinilor care au intrat în contact cu realitățile românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, fie că este vorba de corespondență diplomatică a reprezentanților marilor puteri, jurnale sau însemnări de călătorie, ori rapoarte consulare, reprezintă izvoare istorice de importanță majoră și redau o imagine extrem de interesantă și nuanțată a evenimentelor și faptelor din mijlocul cărora sau despre care expeditorii își comunicau impresiile „la cald”. Călătorii străini care au poposit pentru o vreme în spațiul românesc au manifestat un interes nedisimulat față de natura raporturilor juridice existente între Principatele Române și Poarta Otomană, față de mecanismele care asigurau

---

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, Facultatea de Istorie și Geografie, SUCEAVA.

funcționarea statutului juridic, adică instituția domniei sau persoana domnului; însă însemnările lor cuprind și informații despre existența cotidiană a oamenilor din aceste ținuturi, adică despre limba, istoria, cultura, economia, organizarea politico-administrativă, obiceiuri, alimentație, vestimentație, cutume, viață mondenă, tradiții².

Prima impresie a voiajorilor francezi despre locuitorii Principatelor Române trebuie să fi fost una optică, ce trebuie să fi pricinuit sentimente de antipatie sau de simpatie. De aceea, descrierea aspectului exterior al autohtonilor revine cu insistență în relatările franceze din perioada prepașoptistă³.

Vestimentația oamenilor din popor. Contele d'Hauterive a descris-o în jurnalul călătoriei sale prin Țara Românească pe soția unui țăran „român de treabă, care nu știe ce e gelozia”. A întâlnit-o în ziua a 22-a a călătoriei sale, fiind găzduit în casa ei, după ce participase la o nuntă de la Martinești. Se poate lesne observa admirația călătorului francez în fața frumuseții fizice a gazdei sale: i-a remarcat fruntea regulată, strânsă într-o broboadă care avea „grația unui vâl al unei frumoase benedictine”, ochii mari și albaștri „îmblânziți [...] prin cea mai fermecătoare înfățișare”, talia suplă. Era ocazia pentru călătorul francez să descrie și portul frumoasei românce: pe lângă broboadă, veșmintele sale erau o ie simplă, care-i punea în valoare talia și o bucată de „stambă albă și trandafirie și albă” în loc de fustă⁴.

² P. Teodor, *Iluminism și națiune*, în Șt. Ștefănescu (coord.), *Națiunea română. Geneză. Afirmare. Orizont contemporan*, București, 1984, p. 325; C. Vătășescu, *Martori occidentali și stări de spirit în Sud-Estul Europei (sfârșitul secolului al XVIII-lea – primele decenii ale secolului al XIX-lea)*, în Al. Duțu (coord.), *Sud-Estul european în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluențe*, București, 1994, p. 40-41.

³ O. Muntean, *Imagina românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2005, p. 211.

⁴ „O ie de pânză simplă lasă încă naturii toate meritele pentru o talie, căreia nimic nu îi stânjenește suplețea și, în loc de o fustă, o simplă bucată de stambă trandafirie și albă, care strânge în sus și în jos, la fel ca prosopul în care se înfășoară o femeie care iese din baie. Într-adevăr, ar fi fost foarte păcat ca toate acestea să fie acoperite de corsetele rochiilor umflate ale cucoanelor de vază de la Versailles!” *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, partea I, volum îngrijit de M. Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, 2000, p. 685-686 (în continuare *Călători străini*, X, I);

Tot lui d'Hauterive i se datorează și un portret al unei tinere moldovence din Vaslui: ea avea vreo 18 ani, iar călătorului francez îi amintea de o compatrioată de-a sa, Genoveva Baléchou; contele francez consemna admirativ că „ducesele noastre nu brodează cu o mânuță mai fină, cu un braț mai frumos și cu o mai nobilă ușurință decât dânsa”⁵.

Alexandre d'Hauterive nota în memorialul său de călătorie, în ziua a 24-a a drumului său de la Constantinopol spre Iași, că oamenii de prin partea locului își făceau singuri îmbrăcămintea, iar noroiul veșnic făcea ca „cizmele și cizmarii să fie de trebuință”⁶. În plus, la prima impresie, după sosirea la Iași, înfățișarea localnicilor i s-a părut barbară, iar costumele lor absurde⁷.

Balthazar Hacquet a lăsat o descriere a costumului țăranilor moldoveni din zona Sucevei: bărbații aveau părul tuns „numai în față” și acoperit cu o căciulă înaltă neagră, o cămașă lungă, ițari lungi și albi de lână, precum și un chimir, în care mulți purtau și un cuțit. Pe deasupra, bărbații purtau o haină albă de lână, cu sau fără mâneci, iar în picioare „încălțăminte de coajă de copac”⁸. Femeile aveau părul împletit în cozi, acoperit de „un ștergar sau de o maramă lungă, albă”. În jurul gâtului, femeile nu purtau nimic. Veșmintele lor constau dintr-o cămașă albă brodată în partea de sus, un fel de șorț – fustă de lână neagră cu dungi roșii. Oarecum pus în

---

N. Munteanu-Breastă, „Moldova la 1787” în viziunea contelui d'Hauterive, în *RdI*, 41, 1988, 7, p. 711.

⁵ Dovadă a admirației nutrite pentru frumoasa moldoveancă de voiajorul francez d'Hauterive stau următoarele fraze din memorialul său de călătorie: „Rămâi cu bine, frumoasă țesătoare; moldoveanul pe care îl vei face fericit va fi copleșit, dacă te găsește tot atât de frumoasă ca și mine”; „[...]cât despre mine, o admir ca o madonă de Correggio”; „Ce oraș fericit ar fi Vasluiul dacă toate femeile ar semăna cu această încântătoare copilă!”. *Călători străini...*, vol. X, partea I, p. 688; D. Berindei, *Români și Europa în perioadele premodernă și modernă*, București, 1997, p. 87; Șt. Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, 1990, p. 54; N. Munteanu-Breastă, *op. cit.*, p. 712.

⁶ *Călători străini*, X, I, p. 686.

⁷ D. A. Lăzărescu, *Imagina României prin călători*, vol. I, 1716-1789, București, 1985, p. 292, 304.

⁸ Probabil că Balthazar Hacquet făcea referire la opinci. *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, partea a II-a, volum îngrijit de M. Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, 2001, p. 829 (în continuare *Călători străini*, X, II).

încurcătură, călătorul francez afirma că „nu știu ce alt nume mai potrivit s-ar putea da la această parte de îmbrăcăminte, căci totul este un șorț lat de trei-patru picioare, care se strânge peste șolduri, în așa fel că se petrece puțin până într-o parte”⁹. Îmbrăcate astfel, femeile făceau pași foarte mărunți când se deplasau și din această cauză, multe moldovence obișnuiau să ridice un colț al fustei și să-l bage în brâu. În jos, ele purtau „colțuni întregi sau pe jumătate”, iar în picioare opinci sau sandale¹⁰. Balthazar Hacquet observase că văduvele se îmbrăcau numai în negru, iar în mâini purtau mătânii; în viziunea sa, ele umblau „smerite ca să arate că nu le mai trebuie bărbat”¹¹.

Contele de Langeron inventaria îmbrăcămintea țăranilor: bărbații purtau un suman „de dimie cenușie cu mâneci lungi, fără nasturi, fără copci și fără guler și închis printr-o cingătoare”, ițari croiți din aceeași stofă, cizme sau sandale asemănătoare cu cele ale locuitorilor din Pirinei, căciuli „rotunde și înalte”, iar femeile – o fustă, o cămașă și o bluză¹². Opincile țăranilor români se asemănau în viziunea lui Langeron cu cele ale țăranilor din Spania¹³. El considera femeile din popor mai frumoase la statură decât la față, ele erau înalte și subțiri, oacheșe și „trecute foarte de vreme”. Femeile măritate se deosebeau de fete prin „vălul alb” pe care-l purtau pe cap. Majoritatea aveau părul negru „și lins ca acela al indiențelor din Caraibe”, pe care îl purtau împletit, Langeron consemna că o femeie blondă era o „raritate”¹⁴.

În cea de-a treia scrisoare adresată prietenului său, Jules Griffith, secretarul domnului Ion Gheorghe Caragea, Recordon descria „bunii țăranii români”, a căror îmbrăcăminte se compunea dintr-o cămașă, o bundiță lungă, ițari strâmți. Călătorul francez nota că, exceptând cămașa, hainele bărbaților erau făcute „dintr-o stofă de lână albă”. Pe cap purtau o căciulă

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem*, p. 820-830.

¹¹ *Ibidem*, p. 845.

¹² *Ibidem*, p. 940; V. Spinei, M. Spinei, *Însemnările cu caracter istorico-etnografic asupra Principatelor Române ale contelui de Langeron*, în *Hierasus*, IX, 1994, p. 384-385.

¹³ *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coord. P. Cernovodeanu, N. Edroiu, București, 2002, p. 134; V. Spinei, M. Spinei, *op. cit.*, p. 385.

¹⁴ *Călători străini*, X, II, p. 940; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, ediție îngrijită de A. Anghelescu, București, 1981, p. 438.

de blană de oaie. La mijloc, purtau uneori un brâu de piele sau de lână, iar în picioare „câteva bucăți de pânză grosolană”, în care se înfășura gamba și laba piciorului și opinci. Iarna, îmbrăcau pe deasupra hainelor, „un cojoc de piele de oaie sau un suman grosolan cu glugă”. De obicei, țăranii duceau cu ei o traistă. Deși cei mai mulți aveau mustați lungi și o barbă lungă și neîngrijită, figura lor era blândă¹⁵.

Îmbrăcămintea femeilor din popor se constituia dintr-o cămașă, peste care purtau „două fote de stofă destul de groasă”, în dungi colorate, iar pe cap – „o băsmăluță care pune în valoare farmecul chipurilor lor”, deși adesea fețele lor erau arse de soare. Recordon era încântat de eleganța femeilor de la țară. Puține dintre ele purtau la gât salbe din monede de argint, asemeni țișăncilor, și mai rar, de aur, ca evreicile. Majoritatea sărace, ele impresionau „nu prin găteală și nici prin farmecul lor exterior”, ci prin dragostea față de soți, „prin grija duioasă față de copii”, prin hărnicie și destoinicie. Recordon consemna că mai tot timpul româncele erau „cu fusul sau cu suveica în mână”, de vreme ce ele țeseau „straietele întregii familii”. François Recordon, scria că acele „harnice gospodine îi țin pe toți ai casei atât de curat încât i-ai crede aproape întotdeauna în haine de sărbătoare”¹⁶.

Cât despre vestimentația țișăncilor săraci, Recordon relatează că aceasta era constituită „din câteva zdrențe”, cel mai adesea furate de la țăranii români. Îmbrăcămintea țișăncilor se compunea tot din zdrențe sau „numai dintr-o bucată de pânză de sac, soioasă și afumată”¹⁷.

Marie Louis Jean André Charles de Martin du Tyrac, conte de Marcellus, a descris în *Relația călătoriei prin Țara Românească și Transilvania* la 1820 drumul prin Țara Românească. Plecat din București după decesul ultimului domn fanariot Alexandru Suțu, survenit în luna

---

¹⁵ *Călători străini despre Țările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. I (1801-1821), volum îngrijit de G. Filitti, B. Marinescu, Ș. Rădulescu-Zoner, M. Stroia, București, 2004, p. 667 (în continuare *Călători străini*, Serie nouă, I).

¹⁶ *Ibidem*, p. 668; O. Muntean, *op. cit.*, p. 212-213.

¹⁷ Despre îmbrăcămintea femeilor de țișănci, Recordon consemna că „le atârna de pe cap sau de pe umeri” și adeseori nu acoperea „nici ceea ce cere pudoarea să fie acoperit”. De altfel, ele nu aveau „cea mai mică idee de pudoare care, la alte popoare, este o frână atât de puternică contra pasiunilor”. *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 670.

ianuarie a anului 1821, contele francez menționa dificultatea cu care se călătorea. Din ceasurile „lungi și triste” pe care le-a petrecut pe drumul dintre Pitești și Sălătruc, Marcellus își amintea doar de o tânără româncă, „atât de frumoasă sub straiile ei sărăcicioase”, care l-a însoțit în picioarele goale la „cascada Argeșului”¹⁸.

Și Vaillant a fost încântat de tinerele țărănci, pe care le-a întâlnit de-a lungul drumurilor sale prin cele două Principate. A amintit de câteva mergând în ceată să ia apă de la izvor, de o tânără culegând zmeură¹⁹.

Vestimentația celor din protipendadă. Contele d’Antraigues critica influența nefastă a străinilor și arăta că boierii moldoveni preluaseră de la turci îmbrăcămintea greoaie, încărcată și extrem de luxoasă. Acea manieră de a se îmbrăca, potrivită cu viața de lux și climatul din Turcia, era nepotrivită pentru ei și îi făcea leneși, comozi, alterându-le chiar caracterul²⁰.

Medicul francez Hacquet descria și costumele boierilor din Divan: ei purtau mustață, părul tuns, pe cap o căciulă de blană, căptușită pe interior cu mătase sau catifea. Unii obișnuiau să poarte înfășurat în jurul gâtului, după obiceiul oriental, o basma de mătase. Peste cămașă, îmbrăcau un fel de veston sau jiletică cu mâneci, numită de călătorul francez „iancăr”, uneori chiar două „una peste alta”, strânse cu o cingătoare. Costumația lor se mai compunea din șalvari, cizme scurte sau „cipici”, pe care, de obicei, îi lăsau la ușa camerei. Soțiile boierilor purtau părul împletit, acoperit de un „sarik” din mătase sau muselină, de forma unei „căpățâni de zahăr”, împodobită cu pietre prețioase, panglici și flori. Rochiile boieroaicelor erau lungi, din mătase colorată, se îmbrăcau peste cămașă și erau tăiate în față „până la burtă”. În talie, purtau o cingătoare lată și acoperită cu aur, argint și pietre prețioase. Pe deasupra, ele aveau o blană lungă sau scurtă, iar pe dedesupt –

¹⁸ *Ibidem*, p. 907, 909.

¹⁹ J. A. Vaillant, *La Roumanie ou Histoire, Langue, Littérature, Orographie, Statistique des peuples de la langue d’or, Ardialiens, Valaques et Moldaves*, vol. II, Paris, 1844, p. 262-263, 313; D. Berindei, *op. cit.*, p. 133; S. Vărzaru, *Prin Țările Române. Călători străini în secolul al XIX-lea*, antologie, traducere, studiu introductiv și note de S. Vărzaru, București, 1984, p. 109.

²⁰ N. Munteanu-Breastă, *op. cit.*, p. 717.

un pantalon din muselină, iar în picioare un fel de ciorapi și târlci sau pantofi, pe care îi lăsau la ușă²¹.

Prințul de Ligne, un obișnuit al saloanelor din Iași, a lăsat în scrierile sale o adevărată frescă a societății ieșene din ajunul izbucnirii Revoluției franceze. Cu privire la moda din Principate, prințul de Ligne afirma că tonul era dat de Constantinopol. În plus, continua el, vestimentația asiatică le înfrumuseța și mai mult pe femeile frumoase, în timp ce le urâța pe „cele slute”, care „la drept vorbind” erau „foarte rare în aceste țări”²². El le găsea pe soțiile boierilor încântătoare, aproape toate erau de la Constantinopol și proveneau din vechi familii grecești. Își petreceau timpul lungite pe divanuri, „cu capul lăsat cu totul pe spate sau sprijinindu-l pe un braț de alabastru”. Pe divanuri, le țineau companie bărbații care veneau în vizită și care stăteau „aproape culcați alături de ele”. Culoarea preferată a doamnelor era galbenul deoarece era și culoarea preferată a sultanei; a descris în memoriile sale și costumația doamnelor: o fustă „nespus de subțire”, scurtă și strâmtă care le acoperea formele voluptoase, dar și o pânză „străvezie” care le acoperea pieptul. Pe cap, purtau o bucată de stofă neagră sau roșie, de forma unui turban, împodobită cu diamante. Boneta împletită cu pietre prețioase, flori și pene pe care o purtau pe păr i se părea frumoasă și de bun gust prințului de Ligne. La gât și la mâini, boieroaicele moldovence purtau perle sau salbe de țechini sau de ducați. În plus, asemeni sultanelor, boieroaicele aveau mereu la mână un fel de mățanii din diamante, perle, mărgean, lapis-lazuli, agată sau din lemn rar, „de care se folosesc cum se folosesc la noi femeile de evantai”. Oaspetele francez recunoștea că număruse până la trei mii de pietre prețioase pe aceeași rochie. Restul vestimentației lor „orientale” era din stoffe brodate sau lucrute cu fir de aur sau de argint, tivite cu blănuri scumpe. În ciuda prezenței lor fermecătoare, boieroaicele de la Iași aveau, în viziunea prințului de Ligne, și un defect: pânțelele proeminente. Această trăsătură fizică era considerată un semn de frumusețe în principat; dovada, o mamă îi ceruse iertare pentru că fiica sa

²¹ *Călători străini*, X, II, p. 830.

²² *Ibidem*, p. 916; G. Leancă, *Cultură politică și univers cultural în relatările călătorilor francezi prin spațiul românesc (1774-1790)*, în Al. Zub, A. Cioflâncă (eds.), *Cultură politică și politici culturale în România modernă*, Iași, 2005, p. 106-107; D. A. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 308, 312-313.

încă nu o căpătase²³. În ceea ce privește costumul boierilor, observatorul francez consemna că acesta nu se deosebea de cel al turcilor „decât prin calpacul pe care-l pun peste tichia lor roșie și care nu seamănă cu un turban”²⁴.

Cu privire la felul de a se îmbrăca al doamnelor din Principate, ducele de Richelieu concluziona că ele erau destul de pretențioase. Însă călătorului francez nu îi erau pe plac rochiile care nu le puneau în evidență talia și care le dădeau „o înfățișare greoaie și puțin plăcută”²⁵.

Contele Ludovic Victor Rochechouart descria Iașii sfârșitului de secol XVIII ca oferind un spectacol ciudat: boierii, îmbrăcați în costume orientale, adoptaseră manierele europene, în timp ce doamnele „urmau cele mai recente mode de la Paris și de la Viena”: „bărbații cu veșminte lungi, purtând bărbi mari [...], cu căciuli numite calpane, aminteau toga magistraților noștri, turbanele și chiar bonetele copiilor noștri, înveșmântați cu stofele cele mai bogate, încălțați cu papuci turcești, în sfârșit, păstrând un exterior cu totul oriental; erau oameni distinși prin educația și manierele lor europene, cei mai mulți vorbeau franceza cu o mare perfecțiune și cu expresiuni alese; numai în atitudinea lor păstrau un fel de a fi care amintea mult plictisitoare gravitate turcească, ceea ce îi făcea să aibă o purtare destul de prostească față de femei în salon”²⁶. Călătorul

²³ „Dar nu va mai întârzia mult, mi-a spus ea, căci acum e o adevărată rușine; este dreaptă și subțire ca o trestie”. *Călători străini*, X, II, p. 916.

²⁴ *Ibidem*, p. 915; G. Leancă, *op. cit.*, p. 107; V. Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfârșit de veac (1775-1800)*, Iași, 1980, p. 85; A.-S. Ionescu, *Politică și modă la cumpăna secolelor XVIII-XIX*, în *AIIAI*, XXXIII, 1996, p. 64-65.

²⁵ „[...] găsec puțin farmec în acest fel de îmbrăcăminte ce nu pune în evidență talia și care dă femeii ce o poartă o înfățișare greoaie și puțin plăcută”. *Călători străini*, X, II, p. 928; A. Pippidi, *Călătoriile ducelui de Richelieu prin Moldova*, în *RdI*, 41, 1988, 7, p. 685, 688.

²⁶ L. Irimia, *Credințe, obiceiuri și moravuri în Moldova prepașoptistă*, în D. Vitcu (coord.), *Prin labirintul istoriei. Stat, societate și individ în perioada construcției naționale*, Iași, 2009, p. 102-103; A. Russo, *Opere alese*, studiu introductiv E. Boldan, București, 1950, p. 130; vezi și C. Vintilă-Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic*, București, 2004; M. Emerit, *Le voyage en Moldavie du comte de Rochechouart (1806-1807)*, în *RHSEE*, XI, 1934, 1-3, p. 24-25; V. Ciobanu, L. Rados, Al. Istrate (eds.), *Europe and the Porte: New Documents on the Eastern Question*, volume VII: *Swedish Diplomatic Reports. 1811-1814*, Iași, 2009,

francez avusese ocazia să constate că transformările erau vizibile chiar și în ceea ce privește „mobilierul somptuoaselor lor apartamente”²⁷.

Generalul conte de Langeron descria și el costumele femeilor din Moldova, compus dintr-o „rochie lungă și fără cute”, care se prindea sub sânii și care lăsa o „deplină libertate pântecului”, pe care doamnele îl purtau „înainte într-un chip foarte puțin grațios”. Pe cap purtau basmale colorate sau o căciulă „în formă de con” împodobită cu flori sau cu pietre prețioase”, iar părul îl purtau împletit în multe șuvițe²⁸. Langeron remarca frumusețea moldovencelor, care erau „iubitoare, cochete”, dar aveau și o serie de defecte: erau „apatică” și „needucate ca lumea și cu puțină carte”²⁹.

Despre bărbații lor, Langeron scria că se îmbrăcau după moda orientală. Ei nu-și rădeau barba, doar capul, pe care purtau o tichie din postav roșu și un calpac croit pe jumătate din postav, pe jumătate din blană. Calpatele erau mari și având o formă caraghioasă și costau foarte scump. Barba era atât pentru boierii moldoveni, cât și pentru cei munteni un semn al rangului pe care-l ocupau. Tinerii boieri, care nu dobândiseră încă demnități, purtau mănuși. Veșmintele lor se compuneau dintr-un anteriu lung, larg, lipsit de guler, confecționat dintr-o stofă scumpă și o vestă asemănătoare cu cea a turcilor. În picioare, ca și turcii, boierii purtau „papuci de safian și șalvari enormi”³⁰.

Războiul ruso-turc dintre 1806-1812 a afectat în mod spectaculos moda din Principate. Ofițerii ruși au introdus stilul occidental în vestimentație, care, potrivit călătorilor străini prin spațiul românesc al acelor vremuri, a luat cu asalt protipendada din Iași și din București³¹. La

---

p. 150; N. Isar, *Principatele Române în epoca luminilor. 1770-1830. Cultura, spiritul critic, geneza ideii naționale*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, 2005, p. 238.

²⁷ M.-R. Ungureanu, *Convertire și integrare religioasă în Moldova la începutul epocii moderne*, Iași, 2004, p. 59-60.

²⁸ *Călători străini*, X, II, p. 937; V. Spinei, M. Spinei, *op. cit.*, p. 383; A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 65.

²⁹ *Călători străini*, X, II, p. 938; N. Iorga, *op. cit.*, p. 438; V. Spinei, M. Spinei, *op. cit.*, p. 383.

³⁰ *Călători străini*, X, II, p. 937; L. Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, f.a., p. 185; V. Spinei, M. Spinei, *op. cit.*, p. 382-383.

³¹ A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 65; C. Ghițulescu, *Spațiul public/spațiul privat. Țara Românească la 1800*, în *SMIM*, XIII, 1999, p. 8-9.

început, Langeron a remarcat luxul ostentativ în ceea ce privește vestimentația femeilor, dar și folosirea din abundență a fardurilor; deși venea din „deloc sobrele și modestele saloane ale Parisului și St. Petersburgului”, Langeron se simțea agresat de „fețele lor vopsite în toate culorile și unghiile date cu carmin”³². El observase chiar că tinerii începuseră, încă de pe la 1806, să poarte, timid, fracuri³³.

Despre societatea românească pe care contele de Langeron a întâlnit-o la Iași în 1806 și despre transformările pe care aceasta le va suferi în scurtă vreme, el scria într-o notă adăugată memorialului său de campanii în anul 1827. Dacă la sosirea sa acolo, doamnele mai purtau încă veșminte orientale, casele erau nemobilate, iar soții „foarte geloși”, în curând atât în capitala moldavă, cât și în cea valahă sau în târgurile din provincie, a avut loc o adevărată „revoluție”, pe care el o categorisea „pe cât de rapidă, pe atât de totală”. În decurs de numai un an de zile, „toate doamnele moldovence și valahe au adoptat costumul european”, iar în cele două capitale și-au făcut simțită prezența „negustori de mode, croitorese, croitori”. Au fost aduse cu mare cheltuială trăsuri și piese de mobilier de la Viena, „casele s-au umplut de servitori străini, de bucătari francezi”. În plus, mai adăuga călătorul francez, „aflând că, în țările civilizate, unei femei îi ședea bine să aibă un amant, doamnele din Moldova și-au luat câte doi, ca să fie cât mai la modă. Nici Petru I n-a schimbat înfățișarea imperiului său mai iute decât a schimbat-o pe cea a Moldovei sosirea noastră acolo”³⁴. El sublinia schimbările benefice survenite atât în vestimentația doamnelor, dar și în

³² A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 65; N. Iorga, *Istoria românilor pentru poporul românesc*, vol. II, ediție de G. Penelea Filitti, București, 1993, p. 77.

³³ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Supliment I, volumul III, 1709-1812. *Documente culese din Arhivele Ministeriului Afacerilor Străine din Paris de A. I. Odobescu*, București, 1889, p. 79; A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 66.

³⁴ *Călători străini*, X, II, p. 937; Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 79; Al.-F. Platon, *Imaginea Franței în Principatele Române: modalități de difuzare (secolele XVIII-XIX)*, în *AIIAI*, XVIII, 1981, p. 206; P. Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972, p. 59-60; P. Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, București, 1982, p. 155-156, 157; C. Ghițulescu, *op. cit.*, 1999, p. 8-9; N. Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, București, 1995, p. 102; A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 66-67.

educația lor. Totuși, el afirma că din vechiul costum oriental, doamnele mai păstraseră doar dresurile³⁵.

Marchizul de Salaberry amintea de burta proeminentă a femeilor valahe în scrisoarea a XXI-a a memoriilor sale de călătorie atunci când a descris-o pe soția boierului din Cerneți, în casa căruia au petrecut o noapte: oacheșă, micuță, îmbrăcată după moda țării, „cu burtica falnică și cu sânii prinși în două săculețe de muselină”³⁶.

Cu ocazia trecerii prin Craiova, marchizul francez a observat costumul boieroaicelor: acestea se îmbrăcau „după moda turcească”, iar pe cap purtau turbane din pânză neagră sau roșie împodobite cu flori sau cu pietre prețioase destul de prost montate³⁷. „Toate aceste grecoalice” aveau un aer melancolic, gales, care se potrivea ochilor lor negri și genelor lor lungi. Obișnuiau să stea ghemuite pe divan și adesea se amestecau în jocul de cărți al bărbaților³⁸. Altădată, aflându-se în vizită la vistierul Ianache Văcărescu, a remarcat frumusețea tinerelor tolănite pe divanuri, „ca niște pisici de toate culorile”. Capurile lor erau împodobite fie cu flori, fie cu pietre prețioase și păreau de departe „tot atâtea policandre sau straturi de flori”³⁹.

Într-o scrisoare din 17 iulie 1806, adresată mamei sale, Sofia Reimarus din Hamburg, Christine Reinhard menționa că a fost nevoită să se conformeze unui obicei local al protipendadei bucureștene: plimbarea la locul numit „Izvoare”. Era ocazia pentru soția consulului francez să descrie vestimentația boieroaicelor bucureștene: a remarcat marea varietate de costume. Ele se purtau după moda grecească, dar care nu amintea „câtuși de puțin de cea a statuilor antice”. Fustele boieroaicelor erau de mătase sau de muselină, iar trena – de blană. Vestimentația era completată de un „bariș

---

³⁵ „Le-a trebuit puțin timp și le-a fost ușor să se supună unei civilizații dorite de amorul lor propriu și cerută de deșteptăciunea lor firească și de farmecele lor umbrite și încâtușate de mohorâtele și grelele veșminte asiatice”. *Călători străini*, X, II, p. 937; Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 73-75; Al. Dușu, *Communication intellectuelle et image de l'Europe*, în *RÉSEE*, XXI, 1983, 2, p. 84.

³⁶ *Călători străini*, X, II, p. 1006; P. Eliade, *op. cit.*, p. 43.

³⁷ *Călători străini*, X, II, p. 1008, 1011.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 1011.

încruciașat pe piept [...] ușor vârât în brâu”⁴⁰. Cu ocazia primirii solemne la palat, doamna Reinhard amintea că soția lui Constantin Ipsilanti, care, în tinerețile sale trebuie să fi fost foarte frumoasă, era îmbrăcată în cinstea invitatei sale într-o „rochie de crep roșu după moda franceză”. Restul doamnelor erau îmbrăcate „în portul țării”⁴¹. La 15 august 1806, doamna Reinhard consemna epistolar că la Iași întâlnește câteva femei care i s-au părut foarte drăguțe; ele erau atrăgătoare asemeni italiencelor, dar lipsite de educație⁴².

În memoriile despre călătoria sa prin Moldova din anul 1809, Moriollles nota că moldovenii, izolați de Europa și supuși Porții, au preluat multe de la stăpânii lor orientali. Costumația lor – probabil făcea referire la boieri – se deosebea puțin de cea a turcilor. Pe cap, purtau un fel de turban. Atât pe timp de iarnă, cât și pe timp de vară, ei îmbrăcau o „haină lungă garnisită cu blană”, pe sub ea, o vestă cu mâneci și în picioare, papuci. În mâini, țineau mătănii din mărgele mari din fildeș, lemn parfumat sau pietre prețioase. Ei purtau acele mătănii din obișnuință și nu din evlavie⁴³.

În jurnalul dedicat călătoriei și sejurului său în Valahia anului 1813, contele de Lagarde scria că „la București oamenii sunt foarte frumoși”. Bărbații, îmbrăcați cu „uriașe calpace”, aveau trăsături virile și regulate. Femeile erau frumoase și, în general, pline de calități și dornice să se emancipeze⁴⁴. Veșmintele boierilor erau similare celor ale turcilor, cu excepția turbanului, pe care le era interzis să-l poarte. Pe cap, purtau un calpac, care i se părea călătorului francez „un fel de bășică în formă de pară”, acoperită cu blană de miel de culoare neagră sau cenușie. În schimb, portul țăranilor se asemena cu acela al dacilor reprezentați pe Columna lui Traian

⁴⁰ *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 287.

⁴¹ *Ibidem*, p. 288; G. Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, București, 1990, p. 127; *Istoria românilor*, vol. VI, p. 134; N. Isar, *op. cit.*, p. 237; C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, ediția a 7-a, București, f.a., p. 101-102.

⁴² *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 293; N. Iorga, *op. cit.*, 1981, p. 448.

⁴³ *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 476.

⁴⁴ „Dornice să arate străinilor cât de greu suportă starea lor de constrângere în afară, ele se străduiesc să înfrumusețeze viața din interiorul casei cu tot farmecul care le e propriu”. *Ibidem*, p. 564; G. Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. II, București, 1990, p. 201; Idem, *Din Bucureștii de altădată*, București, 1991, p. 93-94.

de la Roma⁴⁵. În ce privește îmbrăcămintea nevestelor de boieri, contele de Lagarde aprecia că ea se aseamăna cu aceea a grecoaicelor de la Constantinopol. Ele purtau „o mare cantitate de bijuterii”. În ultimii ani, însă doar femeile mai bătrâne și soțiile boierilor de clasa a treia se mai îmbrăcau după moda constantinopolitană. Celelalte se ghidau după moda de la Paris sau de la Viena. Lagarde afirma că muntencele rivalizau în materie de gust și de cochetărie „cu eleganțele din capitalele noastre”, dar erau „leneșe și indolente”. În schimb, femeile din popor erau „vrednice și muncitoare”⁴⁶. Femeile i s-au părut „drăguțe” și în general, „pline de calități”. Fermecătoare, ele se străduiau să depășească „starea de constrângere” în care trăiau. A remarcat și frumusețea fizică a roabelor țigănci, care-i serviseră cu dulcetuiri⁴⁷.

Laurençon insista în ale sale *Nouvelles observations sur la Valachie* asupra sumelor enorme pe care doamnele din Principate obișnuiau să le cheltuiască pe toalete; călătorul francez aprecia că luxul lor îl întrecea pe cel al doamnelor din marile capitale europene, de vreme ce „diamantele și rochiile de cașmir” erau „podoabele lor obișnuite”. „Moda de la Paris era urmată cu sfințenie, iar croitoresele venite din străinătate nu stăteau degeaba”⁴⁸.

Secretarul de limbă franceză al domnitorului Ion Gheorghe Caragea, Recordon remarca, la rândul său, luxul în care trăiau boierii. Ei se impuneau mai cu seamă prin „îmbrăcămintea scumpă, slugile numeroase și echipajele splendide”. Recordon aprecia că hainele unui boier din Valahia, „fără giuvaeruri”, costau în jur de trei – patru mii de franci. Vestimentația sa se compunea dintr-un ișlic de blană, cămașă de mătase, o vestă lungă turcească, precum și „ceacșări roșii terminați cu tuzluci galbeni”. Iarna purtau haine din blană de samur sau alte blănuri foarte scumpe. La ceremoniile mari, purtau o căciulă înaltă de samur de forma unui cilindru

---

⁴⁵ *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 564-565.

⁴⁶ Lagarde avea cuvinte elogioase la adresa lor: „mereu cu fusul în mână, ele își poartă mărfurile și chiar copiii pe cap, ca să nu fie împiedicate să toarcă mergând”. *Ibidem*, p. 565.

⁴⁷ G. Potra, *op. cit.*, 1990, vol. II, p. 202; Idem, *op. cit.*, 1991, p. 93-94; N. Iorga, *op. cit.*, 1981, p. 454.

⁴⁸ N. Djuvara, *op. cit.*, p. 103.

turtit. Încălțăminte constă din „cizmulițe sau papuci galbeni”, pe care obișnuiau să-i lase la ușa apartamentului, mai ales dacă pe jos erau așternute covoare⁴⁹. Probabil tot sub influența modei turcești, scria Recordon, românii își rădeau „cea mai mare parte a capului”; purtau mustați și barbă lungă, care erau considerate, de altfel, „atributele primilor dregători ai statului”⁵⁰.

Îmbrăcămintea boieroaicelor nu era mai prejos decât cea a soților lor: ele se îmbrăcau de obicei într-o rochie albă, care avea cusută la poale o bucată de broderie groasă. Iarna, purtau o haină scurtă de blană. Pe cap, purtau o băsmăluță de muselină imprimată, împodobită cu broderii, cu care își legau părul în diferite feluri. În picioare, purtau „conduri gingași”, ciorapi subțiri de bumbac. În plus, mai purtau tot felul de bijuterii „din cele mai scumpe”, precum cercei, coliere, medalioane și inele⁵¹. Cele mai bogate purtau cercei și inele cu pietre. Slugile boierilor purtau haine „vrednice de măreția stăpânilor lor”. Îmbrăcămintea unui fecior costa chiar câteva mii de franci. Recordon remarcase haina de postav roșu a unui slujitor, precum și platoșa de argint aurit, hangerul turcesc bogat împodobit și pistoalele de la cingătoare⁵².

Barthélémy Bacheville nota în jurnalul său de călătorie din 1817 că boieroaicele din Iași se făceau remarcate printr-un „rafinament excesiv la îmbrăcămintă”. Ele nu se puteau lipsi de mățăsurile de Lyon sau de cașmirurile de India⁵³. Participând la o masă de la conacul spătarului Iancu Cănanău, aflat la vreo 15 leghe depărtare de Iași, unde îndeplinea funcția de preceptor al unui copil al boierului, Bacheville descria ținuta boierilor: cei doisprezece boieri cu bărbi lungi aveau capul acoperit de căciuli negre de astrahan, iar trupul „înfășurat în caftane de mătase, legate cu brâie de cașmir”⁵⁴.

În 1822, J. M. Lejeune insista asupra transformărilor spectaculoase înregistrate de societatea românească, mai cu seamă după războiul din

⁴⁹ *Călători străini*, Serie nouă, I, p. 679-680.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 680.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 723.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 725.

1806-1812; călătorul francez evidențiază adoptarea costumului occidental de către o parte a boierilor: boierii munteni, „schimbați de haine” puteau fi luați drept occidentali cu mare ușurință⁵⁵.

Prin anii 20 ai secolului al XIX-lea, hainele croite după moda occidentală erau considerate un simbol al egalității. La 23 iulie 1823, domnul Țării Românești, Grigore D. Ghica dădea, la ordinul Porții, un decret care interzicea purtarea hainelor franțuzești. Costumul european se va impune, însă, de pe la 1830⁵⁶.

Transformările prin care trecea societatea românească în 1829 erau remarcate și de Vaillant: „bătrânii manifestă gelozie față de tineri, tinerii vor să ia locul bătrânilor și, de ciudă sau din cauza prejudecăților nu renunță toți fără suferință nici la barba lor, nici la costumul lor oriental, pe care îl numesc încă costum național”⁵⁷. Chiar pomenea de un boier moldovean care renunșase de cinci ori la rând la costumul oriental în favoarea veșmintelor europene⁵⁸. Altădată, menționa cazul unui boier din Moldova, care nu renunșase încă la îmbrăcămintea orientală, dar înlocuise „ișlicul printr-o șapcă”⁵⁹. Thouvenel a lăsat și descrierea unei scene care era grăitoare în privința amestecului de stiluri vestimentare în Principate: pe când se afla în port la Brăila, a văzut o navă austriacă care mergea de la Brăila la Constantinopol, pe puntea căreia „o prințesă din Moldova ținea salon”.

---

⁵⁵ D. Calistru, *Influența franceză în spațiul românesc. Modalități de receptare, forme de expresie*, în Al. Zub, D. Ivănescu (eds.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 45; L. Iordăchescu, *Interferențe franco-române în perioada 1750-1859 reflectate în opera istoricilor români*, în *Național și social în istoria românilor. Profesorului Gheorghe Platon la a 70-a aniversare, AȘUI, Istorie, XLII-XLIII, Supliment, 1996-1997*, Iași, p. 264.

⁵⁶ C. Durandin, *Istoria românilor*, traducere de L. Buruiană-Popovici, prefață de Al. Zub, Iași, 1998, p. 73.

⁵⁷ J. A. Vaillant, *op. cit.*, p. 359-360; D. Berindei, *op. cit.*, 1997, p. 129-130; Idem, *Cultura română în epoca modernă*, București, 1986, p. 445-449; L. Taftă, *Ideile de modernizare a societății românești în prima jumătate a secolului XIX*, în *RI*, III, 1992, 5-6, p. 569.

⁵⁸ J. A. Vaillant, *op. cit.*, p. 453; D. Berindei, *op. cit.*, 1997, p. 130.

⁵⁹ Autorul francez amintea și de un tânăr ofițer care, pe „când s-a constituit miliția moldo-valahă, se ținea mândru în front, cu o șapcă pe cap, o blană deasupra uniformei și șoșoni peste cizmele cu pînteni”. J. A. Vaillant, *op. cit.*, p. 395, 437; D. Berindei, *op. cit.*, 1997, p. 130; S. Vărzaru, *op. cit.*, p. 99, 106; A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 69.

Costumul doamnei se compunea „în egală măsură, după moda din Europa și după cea din Asia. Brusa îi furnizase stofa strălucitoare a turbanului, iar Viena țesătura cu ramuri și flori a rochiei, ale cărei mâneci [...] anunțau la cea care o purta tendința de a imita în 1838 exagerările pariziene de la 1832”⁶⁰.

Saint-Marc Girardin nota în *Souvenirs de voyage et d'étude*, că după inegalitate, ceea ce impresiona la Iași era amestecul și varietatea de costume. Dacă majoritatea bărbaților încă păstrase costumul oriental, exista totuși și o categorie care îl adoptase pe cel european; nu era un lucru rar ca ambele tipuri de costume să fie întâlnite în aceeași familie: tatăl purta „haine boierești”, iar fiul era îmbrăcat „franțuzește”, deoarece tinerii erau aceia care adoptaseră moda europeană. De fapt, el și menționa textual că nu văzuse nici un bărbat sub patruzeci de ani care să mai poarte haine orientale⁶¹. Călătorul francez consemna la 1836 transformările prin care trecea societatea românească: „chiar dacă tatăl mai poartă vechiul costum, fiul său este îmbrăcat ca un francez”. Era vorba de un proces de modernizare, desfășurat la nivelul părții superioare a societății românești, sub influența franceză accentuată⁶².

Femeile, în schimb, adoptaseră mai toate costumul european. Ca și Thouvenel, Saint-Marc Girardin exprima aceeași impresie de anarhie, dezordine, incoerență, lux și mizerie alăturate, de imitație a modelelor Europei occidentale într-un decor atipic pe care i-o pricinuiseră atât vederea oamenilor, cât și a așezărilor⁶³.

Raoul Perrin nota că pe ulițele Bucureștilor se perinda o lume extrem de amestecată: boierii bătrâni, în „portul lor bogat și maiestuos”, care nu renunțaseră încă la costumul oriental, negustorii, tot în haine orientale, evreii

⁶⁰ C. Durandin, *op. cit.*, p. 74.

⁶¹ *Ibidem*, p. 73; D. Berindei, *La France et le processus de constitution de la Roumanie moderne*, în *Revue Roumaine d'Etudes Internationales*, XXV, 5-6 (115-116), Bucurest, 1991, p. 383; Idem, *Constitution de la frontière spirituelle française dans les Pays Roumains*, în *RRH*, XXXV, 1996, 1-2, p. 9.

⁶² „Ce plăcere pentru un francez de a regăsi aici, aproape de gurile Dunării și în preajma anticei Tauride, utilizarea universală a limbii noastre și obiceiurile de la Paris”. Saint-Marc Girardin, *Souvenirs de voyage et d'études*, vol. I, Paris, 1852, p. 262, *apud* D. Berindei, *op. cit.*, 1997, p. 107-108; Idem, *op. cit.*, 1991, p. 383.

⁶³ C. Durandin, *op. cit.*, p. 73.

murdari și țărani cu o „înfațișare tărcată” și cu opinci, „un mozaic omenesc uneori interesant, uneori hidos de mizerie și de necurătenie”⁶⁴.

Călătorind prin Valahia anului 1835, M. Cochelet nota că bărbații, care erau, în general, ageri și bine făcuți, aveau haine din postav brun, realizat în casă. În ciuda iernii, „mai toți aveau pieptul dezgolit”. Pe parcursul drumului său spre București, Cochelet mărturisea că nu prea văzuse copii și femei⁶⁵. Ajuns la București într-o zi de duminică, spre seară, Cochelet scria că orașul îi oferise un spectacol interesant. Văzuse „o mulțime de trăsuri vieneze” străbătând în ambele sensuri străzile murdare, iar în trăsuri se aflau femei tinere și frumoase, îmbrăcate după moda pariziană, însoțite de tineri, costumați și ei „în haine europene”⁶⁶.

Cu ocazia primirii delegațiilor muntene în casa consulului francez Alfred Mimaut, M. Cochelet observase că majoritatea boierilor renunțaseră la costumul oriental și că purtau „încântătoare haine împodobite cu aur și argint, croite după moda noastră”⁶⁷.

În 1838, Auguste Labattut scria în „Revue de Paris” că femeile din Principatele Dunărene adoptaseră moda de la Paris, că limba franceză pătrunsesse peste tot, că totul căpătase un caracter european⁶⁸.

Mărturiile furnizate de voiajorii străini, în speță francezi, de la finalul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a celui de-al XIX-lea, contemporani cu evenimentele și cu lumea pe care au descris-o în memoriile lor, oferă o mai bună înțelegere a tabloului complex al societății românești din acele vremuri. Putem afirma că raportarea voiajorilor și consulilor francezi la realitățile din Europa civilizată a pus două lumi față în față; nu de puține ori, călătorii și consulii francezi pomenesc de un amestec interesant și pitoresc de elemente

⁶⁴ N. Iorga, *op. cit.*, 1981, p. 526.

⁶⁵ S. Vărzaru, *op. cit.*, p. 54.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 55.

⁶⁸ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XVII, *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846) culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș*, București, 1913, p. 971; O. Dumas, F. Dumas, *Enseignement du français et pensions françaises à Iași au XIX-ème siècle*, în Al. Zub, D. Ivănescu (eds.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 122.

europene și orientale în Principate atât în domeniul vestimentației, cât și în acela al moravurilor, în arhitectură, chestiuni culinare sau viață politică.

Descrierea aspectului exterior al românilor revine cu insistență în relatările francezilor care au intrat în contact cu spațiul românesc din perioada prepașoptistă. Principatele le apăreau acestora adesea drept „țara unde fracul e vecin cu ișlicul”⁶⁹. Oamenii din popor din Principatele epocii prepașoptiste au atras atenția observatorilor francezi atât prin portul specific, cât și prin frumusețea fizică. În general, femeile s-au bucurat de numeroase aprecieri favorabile. Femeii din popor îi erau rezervate și funcții socio-economice și educative de care depindeau consolidarea gospodăriei și solidaritatea familială. În general, ele au fost apreciate drept mult mai harnice și mai implicate în viața cotidiană în raport cu soții lor. Munca istovitoare și neîntreruptă, greutățile vieții le făceau adesea să-și piardă frumusețea fizică. Portul popular era un element reprezentativ al imaginii etnice, beneficiind de numeroase descrieri care i-au pus în evidență caracterul arhaic și conservator.

Venirea călătorilor străini în Principatele Române le-a lărgit orizontul, bagajul de cunoștințe și experiențe celor din protipendadă, iar orientarea către moda apuseană a vestimentației a fost ireversibilă. Observatorii francezi din perioada prepașoptistă au făcut o distincție clară între „portul țării” și maniera de a se îmbrăca a celor din clasele superioare, în vestimentația cărora erau evidente influențele turcești sau occidentale. După 1830, costumul european s-a impus, iar cei cărora li s-a datorat această transformare au fost tinerii și femeile, care, din dorința de a se emancipa, au adoptat cu entuziasm moda de la Paris sau de la Viena. De altfel, costumația și modul de viață al tinerelor boieroaice se caracteriza prin lux și opulență, iar moldovenii și valahii „schimbați de haine” puteau fi lesne luați drept occidentali.

Transformările care s-au înregistrat în societatea românească la cumpăna secolelor XVIII-XIX au afectat toate domeniile vieții economice, sociale, politice, artistice, culturale. Prefaceri s-au înregistrat, firește, și în vestimentația oamenilor: după câteva sute de ani în care s-au purtat haine croite după moda orientală, s-a înregistrat o orientare spre Apus⁷⁰. Cum nobilimea rusă din care se recruta corpul ofițeresc era de-a dreptul impregnată de cultura franceză, ofițerii armatelor de ocupație din timpul

⁶⁹ N. Iorga, *op. cit.*, 1981, p. 529.

⁷⁰ A.-S. Ionescu, *op. cit.*, p. 57.

războaielor ruso-turce, au devenit agenții de transmitere ai influenței franceze. S-a produs un fenomen de aculturație la nivelul elitelor din Principate, care au asimilat rapid elemente occidentale. „Crusta orientală, formată în secolele de dominație otomană, a fost spartă. Giubeaua și ișlicul au fost lepădate în beneficiul hainelor «nemțești»”. Occidentalizarea stilului de viață și adoptarea vestimentației europene i-a frapat pe călătorii străini, care descopereau adesea în saloanele boierilor o parte din lumea pe care au lăsat-o acasă. Dacă Brăila și Galații reprezentau adevărate porți pentru comerțul cu Apusul, Bucureștii și Iașii s-au transformat „la nivelul elitei [...] în minireplici ale Parisului”⁷¹.

*LES VÊTEMENTS DES MOLDAVES ET DES VALAQUES DANS LA
VISION DES CONSULS ET VOYAGEURS FRANÇAIS
DE LA PÉRIODE D'AVANT 1848
(Résumé)*

A l'intermédiaire des relations ou des représentations des voyageurs français à travers l'espace roumain, de la fin du XVIII-ème siècle et la moitié du suivant, on peut facilement reconstituer l'histoire des deux Principautés du point de vue historique, social, ethnique, commercial, édilitaire ou urbanistique, des mœurs ou de la vie sociale. La description de l'aspect extérieur des autochtones revient avec insistance dans les relations françaises de la période d'avant 1848. Ceux-ci attirèrent l'attention des observateurs français par leurs vêtements spécifiques, mais aussi par leur beauté physique. Les femmes, auxquelles on réserva, aussi, des fonctions socio-économiques et éducatives, jouirent de nombreuses appréciations favorables. Mais au niveau des élites, on assista à un processus d'acculturation, les boyards assimilèrent rapidement des éléments occidentaux. L'arrivée des voyageurs français dans les Principautés Roumaines ouvrit leur horizon, enrichit leurs connaissances, pendant que l'orientation vers la mode occidentale fut irréversible. L'occidentalisation du style de vie, ainsi que l'adoption de la mode européenne frappa les voyageurs étrangers, qui découvraient souvent dans les salons des boyards une partie du monde de chez soi. Pendant que Brăila et Galați représentaient de véritables portes commerciales ouvertes vers l'Occident, București et Iași devinrent de véritables mini-répliques de Paris.

---

⁷¹ F. Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1998, p. 216.